

דתישבו

בס"ד

פרשת וירא, תשע"ז, מספר 1195

"צחק עשה לי אברהם?" –

מה בין צחוקו של אברהם לצחוקה של שרה?

יוסף אלישע

אף חוסר ההיגיון שבדבר. וכל כך למה? מפני שא-לוהים אמר, ואם אמר – כך יהיה במציאות, בעולם! נמצא שפעולת הצחוק היא ביטוי חיצוני להרגשת האמונה והשמחה הפנימית של אברהם. לעומת זאת, צחוקה של שרה היה צחוק של לגלוג, של חוסר אמונה, וכן תרגם אונקלוס: "מחוך", מלשון חיוך בעלמא, המבטא זילות והיעדר תקווה אמיתית, כפי שהסביר רש"י: "מסתכלת במעיה ואמרה: 'אפשר הקרביים הללו טעונים ולד? השדיים הללו שצמקו מושכיין חלב?' (על יח: יב). כלומר, שרה איבדה את אמונתה בכושר ההולדה שלה, ומשום כך הקפיד הקדוש ברוך הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם (רש"י לבר' יז: יז). הקדוש ברוך הוא, הבוחן כליות ולב, ידע להבדיל ולהבחין בין צחוקו המהולל של אברהם לצחוקה המחולל של שרה; בין צחוק הנובע ממקור של קדושה ושל אמונה חזקה לבין צחוק – הגם שהוא פנימי בלבד – הנובע מזילות ומהיעדר אמונת אמת.

ה"אור החיים" הקדוש איננו מקבל פירוש זה, המייחס שתי משמעויות שונות לאותה המילה: "אבל על מי סמך הקב"ה להבין ב' פירושים משונים (=שוניים) בתיבה אחת?" כלומר, כיצד ניתן לפרש את השורש צ.ח.ק פעם במשמעות של שמחה אמיתית ופעם במשמעות של זלזול וְלעג?² והוא מתרין:

אכן הנכון הוא, כי הקדוש ברוך הוא דקדק בדבריו טעם הקפדתו על שרה ולא על אברהם, ותמצא כי אברהם בעת הבשורה צחק, מה שאין כן שרה לא צחקה בעת שנתבשרה אלא בעת שראתה עדנה, כאומרו: "ותצחק שרה" אברהם בעת הבשורה צחק, מה שאין כן שרה לא צחקה בעת שנתבשרה אלא

תיאור רגשות ומצבי רוח הוא יסוד נדיר בספרות המקראית.¹ בסופה של הפרשה הקודמת, פרשת "לך לך", כאשר נתבשר אברהם על בשורת הזרע, נפל על פניו וצחק: "וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פְּנָיו וַיִּצְחַק, וַיֹּאמֶר בְּלָבוֹ: 'הֲלִבָּן מֵאָה שָׁנָה יוֹלֵד? וְאִם שָׂרָה הִבֵּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד?' (בר' יז: יז). שם לא מצינו שדקדק עמו הקדוש ברוך הוא ושאלו לאמור: 'למה זה צחקת?' לעומת זאת, כאשר שרה צוחקת על כך שהיא עתידה ללדת בן בגיל כה מופלג, הקדוש ברוך הוא מדקדק עמה ותובע כביכול את עלבונו (בר' יח: יג-יד):

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם: לְמָה זֶה צִחְקָה שָׂרָה לֵאמֹר: "הֲאֵף אֶמְנָם אֶלֶד וְאֲנִי זְקֵנָתִי?" הֲיִפְלֵא מֵה' דָּבָר? לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְלִשְׂרָה בֵּן!

והקשה רבנו חיים בן עטר, ה"אור החיים" הקדוש: וכי מה נשתנה צחוקו של אברהם מצחוקה של שרה, שעל צחוקו של אברהם לא הקפיד הקדוש ברוך הוא, ואילו על צחוקה של שרה הקפיד גם הקפיד?! ולא די שהקפיד, אלא אף נתווכח עמה כשהכחישה את צחוקה, ככתוב: "וּתְכַחַשׁ שָׂרָה לְאֹמֶר: 'לֹא צִחְקָתִי, כִּי יֵרָאָה. וַיֹּאמֶר: 'לֹא, כִּי צִחְקָתִי!'" (שם טו).

רש"י מפרש בעקבות תרגום אונקלוס, ותולה את ההבדל בין צחוקו של אברהם לצחוקה של שרה במהות הצחוק, בטיבו ובמה שהוא מביע. הווי אומר: צחוקו של אברהם היה צחוק של שמחה, של אופטימיות, ובהתאם לכך תרגם אונקלוס: "וחדל", שפירושו: "ושמח". כלומר, אברהם האמין ושמח שאכן עומד להיוולד לו בן על

* יוסף אלישע הוא ד"ר ללשון ומרצה במכללת "אורות ישראל", רחובות.

** המאמר מוקדש לע"נ הורי היקרים: ר' עמרם אלישע בן שמחה ויהודית בת בשיה לבית מימון.

¹ על פי פרופ' יהודה אליצור, ישראל והמקרא, רמת גן תש"ס, עמ' 35.

² ניסוח השאלה בנוסח שלפנינו קשה: וכי הקב"ה פירש את דברי התורה ולפי זה הגיב על מעשיהם של אברהם ושל שרה? אולי כוונתו לתמוה מדוע לא הבהיר הכתוב במפורש את ההבדל בין שני הצחוקים, והותיר זאת למפרשים.

מלכתחילה, ואילו אמונתה של שרה הייתה בדיעבד. אמונה כזו לוקה בחסר, שהרי אם כבר חל הפלא, הרי יצאנו מכלל אמונה ונכנסנו לתחום הידיעה. המונח "אמונה" רלוונטי רק כאשר אין אנו יודעים את הדברים במפורש; אם הם אמת או שקר, נכונים או כוזבים. אבל ברגע שכבר נודע הדבר, אין עוד בחירה אם להאמין או לא להאמין, שהרי הוא כבר עומד על מכונו. ולכן, גם אם עדיין לא נתעברה שרה, מכל מקום כבר הרגישה שמתחדשות כל מערכות גופה, כושר הילודה אצלה לובש פנים חדשות, ונעשתה כברייה מחודשת. ממילא יכולת ההתעברות וההולדה נעשתה אפשרית, והאמינה שהקדוש ברוך הוא מכוון לקראתה.

כל כך גדול היה השינוי ושפע הטובה שהביא הקב"ה על שרה, עד שהמדרש מתאר את יום לידתו של יצחק כיום של צחוק, יום שמחה ואורה לעולם, שהרבה נתברכו בזכותה של שרה:

"ותאמר שרה, צחוק עשה לי א-להים", ר' ברכיה בר' יהודה ברבי סימון בשם רבי שמואל ברבי יצחק: ראובן בשמחה, שמעון – מה איכפת ליה? כך שרה נפקדה, אחרים – מה איכפת להם? אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרות נפקדו עימה, הרבה חרשים נתפקחו, הרבה סומים נפתחו, הרבה שוטים נשתפו (=מלשון שפיות, כלומר, נעשו שפויים). נאמר כאן "עשייה" ונאמר להלן (אס' ב): "והנחה למדינות עשה", מה "עשייה" שנאמרה להלן ניתן דורייה (=דורון, מתנה) לעולם, אף "עשייה" שנאמרה כאן – דורייה לעולם (בראשית רבה, נג, ט).

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן
בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף:
dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הַיָּם" (שם כט; טו:ט). כלומר, לא האמינו שאכן ייבקע הים, ורק אחרי שנבקע – חצוהו.

בעת שראתה עדנה, כאומרו: "ותצחק שרה" וגו' "אחרי בלותי היתה לי עדנה"³. הרי זה מגיד כי לא נתאמת אצלה הבטחת הלידה עד אחר שראתה השינוי, ועל זה הקפיד ה'. והוא אומר: "למה זה צחקה?" פירוש: על צחוק זה אני מקפיד, ולא על צחוק שלך, והטעם: כי צחוק זה, כוונתה לומר: "האף אמנם", שנתאמת אצלה אחר מעשה שתלד, וזה יגיד כי לא האמינה ולא סמכה דעתה על הבטחתי אותה כי הוא דבר פלא, "היפלא מה דבר?" וגו' (האו"ח, וירא, יח:ג).

נקודת ההבחנה בין צחוקו של אברהם לצחוקה של שרה עפ"י ה"אור החיים" אינה במהותו של הצחוק. גם צחוקו של אברהם וגם צחוקה של שרה היו מתוך אמונה, אלא שזמני הצחוק היו שונים זה מזה: צחוקו של אברהם היה מיד כאשר הודיעו הקדוש ברוך הוא שיזכהו בפרי בטן. כבר אז, עוד בטרם הרגיש אברהם שינוי כלשהו בגופו – האמין באמונה שלמה בכוחו ובגבורתו של הקדוש ברוך הוא לשנות סדרי עולם וטבעיו ולהפכו לבעל און גברי וכושר הולדה כאחד הבחורים הצעירים. לעומת זאת, אצל שרה, "לא נתאמת אצלה הבטחת הלידה עד אחר שראתה השינוי, ועל זה הקפיד ה'". כלומר, שרה לא צחקה מיד, אלא רק לאחר שהבחינה בשינויים ביולוגיים בגופה.⁴ רק אז ניטעה בה תחושת האמונה והיא החלה לצחוק. על דבר זה עצמו הקפיד הקדוש ברוך הוא, שלא קדמה אמונתה לשינוי העל-טבעי שחל בגופה.⁵ כלומר, אמונתו של אברהם הייתה

³ דברי 'אור החיים' מבוססים על דברי רב חסדא בתלמוד (בבלי, בבא מציעא פז ע"א): "אחרי בלותי היתה לי עדנה - אמר רב חסדא אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר היופי למקומו". בהתאם לפירוש הזה פירש רש"י (יח:א, בעקבות המדרש): "שפרסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה". פירושים אלה מבוססים על קריאת המשפט "אחרי בלותי היתה לי עדנה" כמשפט חייו, בניגוד לפרשני הפשט שפירשו אותו כתמיהה. ראו דברי ראב"ע: "אחרי שבליתי וזקנתי, איך תתחדש בי עידון הנוער? ועוד כי אדוני זקן", ורד"ק: "איך יתכן שתהיה לי עדנה ואני בלה? ועוד שאדני זקן".

⁴ כי דרך נשים לה, וּשְׂדֵיָהּ שׁוּב אֵינָם צְמוּקִים אלא מושכים חלב. הביטוי על פי רש"י בעקבות מדרש תנחומא, שופטים, סימן י"ח.

⁵ רעיון דומה מובע גם בנס קריעת ים סוף; גדולי האמונה נכנסו לים, והגיעו מים עד נפש בטרם נבתר הים, "בְּתוֹף הַיָּם בִּיבֶשֶׁה" (שמ' יד:טז, כב). ויש קטני אמונה שעברו "בִּיבֶשֶׁה בְּתוֹף